

AÇIK DERS MALZEMELERİ

OpenCourseWare

HEMŞİRELİK BAKIMI

HEMŞİRELİK FAKÜLTESİ

PROF DR REVA BALCI AKPINAR

- Giriş
- Bakım verirken dikkat edilmesi gereken temel unsurlar
- Madeleine Leninger'e Göre Bakım
- Ray'e Göre Bakım
- Roach'a Göre Bakım
- Jean Watson'un Bakım Teorisi
- Kristen Swanson'un Bakım Teorisi
- Patricia Benner ve Wrubel'e Göre Bakım
- Bakıma İlişkin Hemşire Davranışları
- Bakımın Niteliğini Etkileyen Faktörler
- Bakımda Önemli Noktalar
- Tartışma soruları
- Kaynakça

- Türk Dil Kurumu Genel Türkçe Sözlüğü'nde ve Hemşirelik Terimleri Sözlüğü'nde "bakım" terimi "bakma işi" "bir şeyin iyi gelişmesi, iyi bir durumda kalması için verilen emek", "birinin beslenme, giyinme vb. gereksinimlerini üstlenme ve sağlama işi" olarak tanımlanmıştır. Ruhbilim Terimleri Sözlüğü'nde ise bakım kavramı "bireyin bedensel, ruhsal ve eğitsel gelişimi için, ana baba, okul ve öbür toplumsal kurumların gösterdiği çabaların tümü" şeklinde yer almıştır.

- İnsan biyopsikososyal ihtiyaçları olan ve bakım gerektiren bir varlıktır. Gelişim süreci içerisinde insan, kendi bakım gereksinimlerini karşılayacak düzeye ulaşmak ve ulaştığı bu düzeyi sürdürmek için çaba gösterir. Orem, bireyin yaşamını, sağlığını ve esenliğini korumak için kendi adına başlattığı ve gerçekleştirdiği faaliyetleri “özbakım” olarak ifade etmiştir.

- Bakım çok boyutlu bir kavramdır. Bakım, bireyin fiziksel, psikolojik, sosyal ve kültürel boyutlarının her birini ilgilendiren, en az iki kişi ile başlayan ve gelişen bir ilişkidir. Bakım sürecinin başlaması için birinin diğer bir kişinin durumuna ve gereksinimlerine ilgi duyması ve önem vermesi gerekir.

- Bakımın işlevleri arasında; psikomotor beceriler, süreçler ve insana yardım etmede karar verme bunun içinde empati duyma, şefkat gösterme yer almaktadır

- Bakım, hemşirelik uygulamasının temelinde yer almakta ve hızla gelişen sağlık alanında önemi gittikçe artmaktadır
- Hemşirelik sözlüğüne göre bakım, eylem olarak kullanıldığında; korumak, yardım etmek, düşünmek, özen göstermek ve empati duymak anlamlarına gelmektedir. Bu anlamların hepsi hemşirelik bakımını ifade etmektedir

BAKIM VERİRKEN TEMEL UNSURLAR;

- Değer sistemi oluşturma
- İnanç ve umut oluşturma
- Terapotik bir etkileşimle güvene dayalı bir ilişki geliştirme
- Öğrenme ve öğretmeyi geliştirme
- Hemşirelik süreci, araştırma süreci, liderlik süreci, etik sorunlarda bağımsız karar vermede bilimsel sorun çözümlemeye ilişkin sistematığı kullanmadır

- Biyolojik bir canlı olan insanı diğer canlılardan ayıran temel özellik taşıdığı insani değerlerdir. Evrensel insani değerlerden olan “birilerine faydalı olma, yardım etme” davranışı çok farklı şekillerde gerçekleştirilebilir. Bakım, içinde sevgi, saygı, hoşgörü, merhamet, vicdan, güven, işbirliği, samimiyet, empati, alçakgönüllülük, fedakarlık gibi erdemleri barındıran yardım edici bir ilişkidir ve bu ilişki bakım veren bireyin ahlaki olarak gelişmesine ve insanlaşma sürecine doğrudan katkı sağlar.

- Bakım ilişkisi, bakım vereni insanlaştırırken buna sebebiyet veren bakım alanıdır. Görüldüğü gibi insanı insan yapan süreçte diğer bireylerin varlığına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda bakım alan kişi bakım vereni geliştiren bir konumda olması itibari ile önemlidir.

- Bakım kavramının felsefi bir analizinde, Noddings, bakım verenlerin dürtülerinin, bakımını üstlendikleri kişilerin acı ve rahatsızlıklarını ortadan kaldırmak veya hafifletmek olduğunu belirtir.

MADELELEİNE LENİNGER'E GÖRE BAKIM

12

- Leininger bakımı, koşulları ve yaşam tarzını iyileştirmek için açık ya da beklenen ihtiyaçları karşılamak üzere bir kişiye ya da bir gruba yardım etme eylemi olarak tanımlar. Bakımın önemini vurgulamayı amaçlayan Leininger, insan sağlığı ile bakım arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu, insanların bakımıyla ilgili eylemlerin ve kararların önemli bir fark ve terapötik etkiler yarattığını savunmaktadır.

- Leininger'a göre, bakım hemşireliğin özüdür, ancak yalnızca hastalık ya da sağlık kavramını içinde barındırmaz. Bakımın insanın yaşadığı kültürden ayrı düşünülmemeyeceğini ve bakım eylemlerinin kültürlerarası çatışmaları ve gerilimleri azaltmada önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmiştir.

RAY'E GÖR

- Ray bakımın, bakım veren kişinin sahip olduğu ahlak duygusu, olgunluk, teknik beceri, kişilerarası iletişim becerileri ile doğrudan ilişkili olduğunu öne sürmektedir. Bakımın anlamı, onkoloji, yoğun bakım, acil ve hastanenin diğer bölümlerine göre farklılaşmaktadır.
- Örneğin, yoğun bakım ünitesinde monitör, ventilatör, ilaç tedavileri gibi daha çok teknik bakımda yoğunlaşma varken onkoloji ünitesinde spritual bakım daha önceliklidir

ROACH

- Roach duygusal, ahlaki ve profesyonel boyutunu vurgulayarak bakımın farklı yönlerini ve karakteristik özelliklerini şefkat, yeterlilik, güven, vicdan ve sözleşme olmak üzere beş kavram altında toplamıştır. Roach'a göre bakım ilişkisinde **şefkat**, acı çeken bireyin durumunu anlamayı yani empati kurabilmeyi sağlarken, bakım için olgunlaşmış bir **vicdan**, bilgi, beceri, karar verme, güç, deneyim ve motivasyon için **yeterlilik** gereklidir. Profesyonel bakım, bakım sunan kişiler ile bakım alanlar arasında **güven** ilişkisine dayalı bir **sözleşme**dir.

JEAN WATSON'UN BAKIM TEORİSİ

16

- Watson'un bakım teorisi, bilinçli bir yaklaşımın hastada iyileşme ve bütünlüğü sağladığını öne sürer (Hoover 2002).
- Kuram, bir bilinçlilik alanı öne sürerek hemşirelerin hemşire olmak ne anlam içerir, hasta olmak ne demektir, bakım uygulamak ve iyileştirmek nasıl olur sorularını sormalarını sağlar

- Bakım hemşireliğin esasıdır ve hemşirelik uygulamasının birleştirici odak noktasıdır.
- Bakım sanat ve bilim yönüyle tanımlanmıştır. Bakımın hemşire ve hasta arasında karşılıklı olarak yarar ve büyüme süreci olduğu belirtilmektedir

- Watson İnsan Bakım Teorisi'nde hemşireliği bakım verme felsefesi ve bilimi olarak tanımlamaktadır. Bakım, sevgiyle bakma bilinci, değerler ve dürtülerden oluşmaktadır.
- Ayrıca Watson bakım verme sürecinde hemşire ve hastanın geliştiğini bu süreçten yararlandıklarını ifade etmektedir.

- Watson'un görüşünde bakımda vurgulanan nokta hasta-hemşire ilişkisidir.
- Odaklanan bireydir, hasta-hemşire ilişkisi ve bakım ilişkisi bunun sonrasında yer alır, hasta ile hemşire arasında bir bağ oluşturulur

- Bu model karşılıklı etkiye açık olup ilişki hem hastayı hem de hemşireyi olumlu yada olumsuz bir biçimde etkileyebilir Bakım -tedavi bilinci iyileştirmeyi de beraberinde getirir.Watson'un bakım modelini uygulanması,hemşirenin bakım uygulamasının kalitesini yükseltir

WATSON'UN ON YARATICI FAKTÖRÜ:

- 1-)Hümanistik-Alturistik değerler sisteminin oluşturulması.
- 2-)İnanç ve umut aşılması.
- 3-)Kendine ve başkalarına olan duyarlılığın geliştirilmesi.
- 4-)Yardım ve güven ilişkisinin geliştirilmesi.
- 5-)Olumlu ve olumsuz duyguların ifade edilmesinin sağlanması ve desteklenmesi.

- 6-) Karar vermede bilimsel problem çözme yönteminin sistematik kullanılması.
- 7-) Kişiler arası eğitim öğretim yöntemlerinin desteklenmesi.
- 8-) Destekleyici, koruyucu, fiziksel, psikolojik, sosyal ve spritual bir ortam hazırlanması.
- 9-) Temel insan gereksinimlerinin karşılanması.
- 10-) Varoluşçu-phenomenolojik güçlerin göz önünde bulunması

KRİSTEN SWANSON'UN BAKIM²³ TEORİSİ

- Swanson bakımı, “Sorumluluk hisseden bir bireyin değer verdiği diğer bireylerle ilgilenmesi” olarak tanımlanmıştır

KRİSTEN SWANSON'UN BAKIM TEORİSİ

24

- Swanson bakımı, “sorumluluk hisseden bir bireyin değer verdiği diğer bireylerle ilgilenmesi” olarak tanımlanmıştır

- Swanson (1991) bakımın beş kategoriden veya süreçten oluştuğunu belirtmiştir. Bunlar;
 - Hastayı tanıma/bilme
 - Hasta ile birlikte olma
 - Hasta için bir şey yapma
 - Hastaya fırsat sağlamak
 - Hastaya inancı sürdürmek gibi beş önemli noktayı vurgulamıştır

- Bu teoride hemşirelik müdahaleleri olarak bakım sürecine odaklanılmaktadır.
- Bireyin özel bir sağlık problemine verdiği tepkinin anlaşılması ve hemşirenin bakımı aracılığıyla hastanın iyilik halinin geliştirilmesi vurgulanmaktadır

PATRİCİA BENNER VE WRUBEL'E GÖRE BAKIM

27

- Bakım kavramını; sağlık, rahatsızlık ve hastalık arasındaki ilişkiyi temellendirmiştir.
- Onlara göre sağlık rahatsızlığın olmadığı durum değildir ya da rahatsızlık hastalıkla aynı kalıba koyulmaz

BENNER VE WRUBEL'

- Sağlık, insanların durumlarını kendi değer yargılarına, kişiliklerine, yaşam tarzlarına göre tanımladığı ve süreklilik halinde var olan bir durumdur.

- Rahatsızlık bir işlev bozukluğu olmakla birlikte hücre, doku veya organ düzeyinde bir anormalliğin gözleendiği durum halidir.
- Hastalık, kayıp veya bir fonksiyon bozukluğunun insani deneyimidir.

- Bir hastalığın bireye özgü olan anlamını düşünmeden yapılan herhangi bir müdahale veya tedavi sonuçsuz kalabilir.
- Bilgili ve deneyimli hemşireler;sağlık,rahatsızlık ve hastalık arasındaki farkı bilirler.
- Bakım yoluyla kurulan ilişkiler sayesinde hemşireler iyileştirici ve birey merkezli bir bakım uygulamayı başarırlar

BAKIMA İLİŞKİN HEMŞİRE ³¹ DAVRANIŞLARI

- Hemşire, hastanın kültürel değerlerinin ve inançlarını göz önünde bulundurarak bir bakım uygulaması sağlamalıdır.

- Bakım ihtiyacı evrensel bir olgu olmasına rağmen bakımın uygulanması sosyokültürel normlara da dayanmalıdır. Örneğin, Asyalılar için hasta yanında ailesinin bulunması bakımı üstlenen hemşirenin varlığı kadar değerlidir.
- Bazı kültürlerde hastaya dokunma, kültürel normların önüne geçerken bazı kültürlerde ise hastayı dinlerken kurulan göz teması bile saygısızlık olarak algılanabilir.

- **Bakıma ilişkin hemşire davranışları;**
 - hastanın yanında olma,
 - dokunma,
 - dinleme,
 - hastayı tanıma/bilme ve
 - şefkati içerir

HASTANIN YANINDA OLMAK

- Hemşire hastanın yanında bulunmakla göz teması,beden dili, dinleme olumlu ve cesaretlendirici bir yaklaşım her zaman bir açıklık ve karşılıklı anlaşma getirir.
- Bu sayede karşı tarafa iletilen mesaj hastanın varlığının hemşire için önemli olduğudur

DOKUNMA

- Dokunma ile gösterilen şefkat söylemsel olmayan bir iletişim biçimidir. Bu iletişim biçimi ile hemşire hastanın rahatını ve güvenliğini sağlayabilir, güvenini yükseltebilir ve gerçeğe olan yönelimini kolaylaştırabilir.

DİNLEME

- Bir bakım ilişkisinde hemşire hastasıyla bir güven ortamı kurarak tüm iletişim kanallarını açar ve hastasının söylemesi gerekenleri dinler.
- Dinlemek hemşirenin niyetini ve ilgilendiğini aktardığından çok önemli bir olgudur

- Dinlemek hastanın söylediğini direk algılamak olmanın yanı sıra, söylenenleri yorumlamak, anlamak ve anladıklarını hastaya göstermektir.
- Dinleme yolu ile kurulan bakım ilişkisi hemşirenin hastanın hayatında yer almasını sağlar

HASTAYI TANIMA BİLME

- Bu terim, hemşire tarafından hem belirli bir hastanın bilinmesi anlamına hem de hastanın sonraki müdahalelerinin seçimi anlamına gelmektedir Tanıma belli bir zamanda belirli klinik koşullar altında hemşirenin hastasını davranışlarını ve psikolojik tepkilerini öğrenmesiyle olur.

- Hastayı tanımak, hastaya odaklanmak ve hasta ile bakım ilişkisi içerisinde girerek gerekli bilgi ve ipuçlarını elde etmek demektir.
- Böylece hasta hakkında klinik kararların alınması kolaylaşır

MANEVİ BAKIM

- Manevi bakım; bir bireyin kendi hayatındaki değerler, amaçlar ve inanç sistemleriyle diğer insanlar arasındaki bir ilişki üzerine kurulur.
- Bu karşılıklı ilişkinin varlığından dolayı bakım, maneviyatın da içinde olduğu bir süreçtir

- Linda Ross'un 1994 yılında manevi bakım konusunda hemşirelerle yapmış olduğu araştırma sonucunda, hemşireler tarafından tanımlanan manevi gereksinimler;
 - Anlam, amaç ve güç
 - Sevgi
 - Umut etme
 - İnanç ve güven
 - Huzur ve rahatlık gereksinimidir.

MANEVİ BAKIM VERMEDE HEMŞİRENİN GÖZ ÖNÜNDE BULUNDURACAKLARI İLKELER

- 1. Manevi gereksinimlere ilişkin hemşirelik tanısı; mevcut ve olası problemler kadar bireyin gücünü açıklamayı da amaçlamalıdır.
- 2. Manevi bakımda hemşirenin öncelikli amaçları, bireyin manevi kaynaklarını harekete geçirmek olmalıdır

3. Hemşire, manevi bakımın bireyin bakış açısını değiştirmek, inançlarından döndürmek değil, bunun yerine bireyin ifade ettiği gereksinimlerine yanıt vermek olduğunun ayırıcında olmalıdır.

4. Manevi tanılama ve bakım, hemşire ve hasta birey arasında güvenilir ve duyarlı bir ilişki üzerine temellenmelidir. Bu bakım bireyin, kültürünü, sosyal ve manevi kaynaklarını aynı zamanda onların düşünce ve dini uygulamalarını da dikkate alacak şekilde planlanmalıdır.

5. Hemşire; bakımda görev alan diğer ekip üyelerine bilgi verirken, sınırlılıklarının ve bilgisinin farkında olmalıdır.

6. Hemşire, hemşirelik bakım planında manevi bakımın yazılı olarak yer almasının önemini bilmelidir.

Bu, hemşirenin bakımda sistematik olmasını ve bakımda sürekliliği sağlar

MANEVİ BAKIMI ETKİLEYEN⁴⁵ FAKTÖRLER

- Hemşirelerin manevi bakım vermesinde etkili olan pek çok faktör vardır. Bu faktörlerden özellikle hemşirenin bireysel düşünce sistemi, manevi gereksinimler ve bakımı algılaması, kendi yaşam umudu, gönüllülüğü ve konuya duyarlılığı hemşirelik bakımında etkili olmaktadır.

- Bunun yanısıra hemşirenin çalıştığı ortam, çalışma koşulları, hastaya bakım veren diğer çalışanlarla iletişimi, hastanın iletişime açık olması gibi bir çok etmen de manevi bakımı etkilemektedir

BAKIMIN NİTELİĞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

- Bakımın niteliğini etkileyen çeşitli faktörler vardır. Bunlar;
 - Bakım uygulamalarının önemsenmemesi
 - Hemşirelik mesleğine ilginin azlığı
 - Hastanelerin yönetim biçimi
 - Hasta bakımının bir ekip çalışması olduğu bilincinin olmaması gibi faktörlerdir

BAKIMDA ÖNEMLİ NOKTALAR

- Hastaya karşı saygılı ve iyileştirici şekilde davranma çalışma prensibinin temel dayanağıdır.
- Bakımın iyileştirici olabilmesi için, hemşirelerin kültürlerin kendine özgü davranışlarını öğrenmesi ve bakımın farklı kültürlerde karşılığı olan kelimeleri bilmesi gerekir.

- Bireyde rahatsızlığın anlamını bilmeden yapılan herhangi bir tedavi veya girişim değersiz olabilir.
- Bakım, hasta ile hemşerinin birbirini tanımaya ve birbirleri için kaygılanmaya başlamasıyla oluşan karşılıklı iletişime dayanır

- Bakım çok boyutlu bir kavramdır. Bakım kavramının tanımı bireylerin kültürleri, değerleri, tecrübeleri ve diğerleriyle olan ilişkilerinin sonuçlarından oluşur. Bakım davranışında temel amaç, her zaman hastaların acısını, distresini kültürel atmosfere uygun olarak azaltmaktır

- Bu amaçla verilen bakım, insanın yaşamında pozitif yönde farklılıklar sağlayacaktır. Profesyoneller olarak, hemşirelerin sağlık bakım hizmetlerinde bakımın uygulanmasında önemli rolleri vardır

- Hemşirelerin çok sık değişen sağlık uygulamalarında sağlıklı ya da hasta bireye ve ailelerine gerekli bakımı anlamlı verebilmeleri için hemşire-hasta ilişkisinin sağlam temeller üzerine kurulması gereklidir.

- Sonuç olarak bakımın tanımının kolay olmadığı çoğunlukla ilişkisel bir kavram olduğu; umursama, şefkat, duyarlılık, değer verme, ahlaki davranma, terapötik müdahale, iletişim, bilgi verme temalarının “bakım” kavramı içinde yer aldığı görülmektedir.
- Bakım kavramının tanımının netleştirilmesinin zorluğu nedeniyle modern hemşirelik bakım uygulamalarının kapsamını belirleyebilmek için bu kavramın tartışılmasına ve araştırılmasına gereksinim vardır

KAYNAKLAR⁴

- Babadağ, K.,Aştı,A.T(2008).Hemşirelik Esasları Uygulama Rehberi
- Birol L.:Hemşirelik Süreci ,Etki Matbaacılık,İzmir, 2011.
- Atabek T.:Hemşirelik Esasları,Akademi Basım ve Yayıncılık,İstanbul,2012.
- Dinç, L. (2010), Bakım kavramı ve ahlaki boyutu. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 74–82
- Dinç, L. (2009), Hemşirelik hizmetlerinde etik yükümlülükler. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 40:113-119
- Hoover, J.(2002).The personel and professional impactof undertakingan educational module on human caring
- Kivanç, M.M.,(2012).Hemşirelik Uygulamalarında Bakım Kavramı
- Potter, P.A.ve Perry, A.G(2009)
- Fizpatrick, J.J., ve Whall, A.L.(2005)
- Swanson, K.M., (1991). Empirical development of a middle range theory of caring.
- Altıok, H.Ö, Şengün, F.,Üstün B.(2011).Bakım:Kavram analizi
- Watson, J.(2005).Caring science as sacred secience
- Ergül, Ş., Bayık, a.(2004).Hemşirelik ve Manevi Bakım. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 8(1)